

2017. gada ziņojums par pamattiesībām FRA atzinumi

2016. gadā Eiropas Savienība (ES) un tās dalībvalstis dažādos veidos centās stiprināt pamattiesību aizsardzību; tajā pašā laikā daži pasākumi draudēja šo aizsardzību iedragāt. FRA "2017. gada ziņojumā par pamattiesībām" ir aplūkotas galvenās tendences pamattiesību aizsardzības jomā, apzinot gan sasniegumus, gan jomas, kas vēl aizvien rada bažas. Publikācijā sniegti FRA atzinumi par galvenajām tendencēm aplūkotajās tematiskajās jomās un pierādījumu apkopojums, kas atzinumus pamato. Tādējādi ir nodrošināts kompakts un informatīvs pārskats par galvenajām pamattiesību problēmām, ar ko saskaras ES un tās dalībvalstis.

Saturs

 Starp solījumiem un rezultātiem: 10 pamattiesību gadi Eiropas Savienībā	2
1. ES Pamattiesību harta un tās pielietošana dalībvalstīs	4
2. Vienlīdzība un nediskriminācija	5
3. Rasisms, ksenofobija un ar to saistīta neiecietība	7
4. Romu integrācija	10
5. Patvērums, vīzas, migrācija, robežas un integrācija	12
6. Informācijas sabiedrība, privātums un datu aizsardzība	15
7. Bērnu tiesības	17
8. Tiesu iestāžu pieejamība, kā arī noziegumos cietušo tiesības	19
9. Konvencijas par personu ar invaliditāti tiesībām īstenošanas gaita	21

Starp solījumiem un rezultātiem: 10 pamattiesību gadi Eiropas Savienībā

Eiropas Savienības Pamattiesību aģentūras (FRA) 10. gadadiena piedāvā iespēju atskatīties uz galveno ar pamattiesībām saistīto notikumu dinamiku Eiropas Savienībā kopš 2007. gada. Kopumā šiem notikumiem ir divējāds raksturs. No institucionālā skatu punkta ES ir izveidojusi rīkus, kuri palīdz labāk sekmēt un aizsargāt pamattiesības. Taču joprojām sastopamas ievērojamas nepilnības pamattiesību īstenošanā praksē, kuras dažās jomās palielinās. Šis spriedzes mazināšanai nepieciešams teorētiskos tiesību aktus pārvērst par efektīviem pasākumiem, kuri īsteno tiesības visu ES dzīvojošo cilvēku ikdienā. Apzinoties, ka pamattiesības ir veiksmīgas tiesību aktu un politikas veidošanas pamatā, tās papildus tiek sekmētas, izveidojot "cilvēktiesību izdevīgumu", "piešķirot tiesībām seju" un izmantojot sociālās un ekonomiskās tiesības konsekvētāk. Ja netiks izveidota stingri nostiprināta pamattiesību kultūra, kura sniedz konkrētus ieguvumus, daudzi ES dzīvojošie cilvēki nejutīsies iesaistīti ES vērtību vairošanā.

Nesenie politiskie, sociālie un ekonomiskie notikumi liecina, ka tas, ko pēdējā desmitgadē bieži uzskatīja par dabisku attīstību pretī lielākai pamattiesību ievērošanai, var pārvērsties pilnīgi pretēji. Šādu regresiju daļēji nosaka tas fakts, ka, lai gan ES un valstu likumdevēji formālā līmenī ir panākuši progresu, tas bieži vien nav garantējis uzlabojumus cilvēku dzīvē. Pārāk daudziem cilvēkiem pamattiesības ir tikai tiesību aktos iztirzāts abstrakts jēdziens, nevis efektīvu un praktisku rīku kopums, kurš padara ikdienas dzīvi labāku. Tā ir nepatīkama patiesība, un ar to Pamattiesību aģentūrai nākas saskarties komunikācijā ar cilvēkiem, kuru tiesības bieži vien tiek pārkāptas regulāri un kuru uzskati un pieredze figurē aģentūras liela apjoma apsekojumos un datu vākšanas projektos.

Ja atskatās uz pamattiesību jomu pēdējos desmit gados, šai desmitgadei ir dažāds raksturs un var izdarīt atsevišķus secinājumus.

No vienas puses – ES ar savu ilgtermiņa apņemšanos sekmēt cilvēktiesības aiz tās robežām ir izveidojusi iekšējo politiku kopumu, lai aizsargātu un veicinātu pamattiesības 28 ES dalībvalstīs. Šīs pārmaiņas raksturo divi atskaites punkti:

- ES Pamattiesību hartas stāšanās spēkā;
- Pamattiesību aģentūras izveidošana.

Vēl viens svarīgs atskaites punkts ir ES pievienošanās Eiropas Cilvēktiesību konvencijai saskaņā ar Lisabonas līgumu.

No otras puses – pamattiesību īstenošana praksē rada iemeslu lielām bažām. Tās pastiprina politiskā vide, kurā elektorāta un tā pārstāvju daļa šķietami arvien vairāk apšaubā ne tikai konkrētas tiesības, bet arī pašu uz tiesībām balstītas politikas jēdzienu.

Raugoties nākotnē, ES un tās dalībvalstīm jāatrod efektīvs veids kā:

- atrisināt neuzticēšanos valsts sektora iestādēm un novērst iespējamo apdraudējumu, kuru rada, piemēram, imigrācija vai globalizācija;
- izcelt ieguvumus no pamattiesību īstenošanas ikvienam Eiropas Savienības iedzīvotājam.

ES dalībvalstis vēl nav pilnībā iedzīvinājušas "Pamattiesību hartas kultūru" savās pārvaldes, likumdošanas un tiesu iestāžu procedūrās. Tāpat ES savās darbības nepielieto pilnu hartas tiesību (tostarp sociāli ekonomisko tiesību) potenciālu, kā arī to pamatfunkciju. ES sistemātiski nepieprasa neatkarīgu sociāli juridisku padomu, pieņemot tiesību aktus. Turklāt ES vēl nav pievienojusies Cilvēktiesību Konvencijai un

tādēļ uz to vēl nav attiecināma Eiropas Cilvēktiesību tiesas jurisdikcija. Turklāt pastāv plaisa starp ES iekšējo pamattiesību politiku un ārējām saistībām cilvēktiesību jomā.

Šo divu aspektu tuvināšana ir steidzams aicinājums rīkoties, lai mazinātu plaisu starp pamattiesību regulējumu principā un pamattiesību īstenošanu praksē. Tam nepieciešams, lai visi dalībnieki atjauno savu apņemšanos kopīgi nodrošināt, lai pamattiesību īstenošana rada patiesas pārmaiņas cilvēku dzīvē. Tikai atjaunota rīcība, ievērojot šādu apņemšanos, 2017. gadā ļaus mums atskatīties uz veiksmīgu desmitgadi, kuras laikā ES un tās dalībvalstis sasniegta rezultātus, pamatojoties uz "vērtībām, kas respektē cilvēka cieņu, brīvību, demokrātiju, vienlīdzību, tiesiskumu un cilvēktiesības, tostarp minoritāšu tiesības".

1. ES Pamattiesību harta un tās pielietošana dalībvalstīs

Eiropas Savienības Pamattiesību harta papildina dalībvalstu cilvēktiesību aktus un Eiropas Cilvēktiesību konvenciju. Tās potenciāls vēl nav izmantots pilnībā, jo atsauces uz to valstu tiesās, parlamentos un valdībās ir ierobežotas skaita ziņā un bieži virspusējas. Tomēr ir arī piemēri par hartas pievienoto vērtību un ieguvumu, ko tā sniedz, būdama daļa no Savienības tiesībām, jo īpaši ar tiesas lēmumiem. Tajā pašā laikā ES dalībvalstīm vēl aizvien trūkst politikas Pamattiesību hartas popularizēšanai, lai gan šķiet, ka informētība par nepieciešamību apmācīt tieslietu profesionāļus par jautājumiem saistībā ar hartu pieaug.

Saskaņā ar Eiropas Savienības Tiesas judikatūru ES Pamattiesību harta ir saistoša ES dalībvalstīm, kad tās rīkojas saskaņā ar ES tiesību aktu darbības jomu. ES likumdevēji tieši vai netieši ietekmē ES dzīvojošo cilvēku dzīvi. ES tiesību akti ir būtiski gandrīz visās politikas jomās. Ņemot to vērā, ES Pamattiesību hartai vajadzētu kalpot par attiecīgu standartu dalībvalstu tiesnešu un ierēdņu ikdienas darbā. Tomēr FRA pierādījumi liecina, ka tiesu un pārvaldes iestādes valsts līmenī hartu izmanto samērā maz. Lielāka izpratne varētu sekmēt biežāku un konsekventāku hartas piemērošanu valsts līmenī.

FRA 1.1. atzinums

ES un dalībvalstīm jāveicina lielāka informācijas apmaiņa par pieredzi un pieejām starp tiesnešiem un pārvaldes iestādēm ne tikai dalībvalstīs, bet arī ārpus valstu robežām. Veicinot šo informācijas apmaiņu, dalībvalstīm pēc iespējas labāk vajadzētu izmantot esošās finansēšanas iespējas, piemēram, tās, kas paredzētas Tiesiskuma programmā.

Saskaņā ar ES Pamattiesību hartas 51. pantu (Piemērošanas joma) valsts likumdošanai jāatbilst hartai, ja tā isteno ES tiesību aktus. Tāpat kā iepriekšējos gados hartas loma likumdošanas procesos valsts līmenī bija ierobežota 2016. gadā, proti, harta nav standarts, ko tieši un regulāri piemēro procedūru laikā, izvērtējot likumību vai novērtējot jaunā tiesību akta sagaidāmo ietekmi, lai gan šādās procedūrās valstu cilvēktiesību instrumentus sistemātiski ņem vērā. Turklāt, tāpat kā iepriekšējos gados, daudzi valstu tiesu lēmumi, kuros harta tika izmantota, tika pieņemti, skaidri nenorādot pamatojumu, kāpēc harta tika piemērota konkrētajā lietā.

FRA 1.2. atzinums

Valstu tiesas, kā arī valdības un/vai parlamenti varētu apsvērt saskaņotāku 51. panta (Piemērošanas joma) izskatīšanu, lai agrīnā posmā noteiktu, vai juridiskā lieta vai likumdošanas dokuments izraisa jautājumus saskaņā ar ES Pamattiesību hartu. Standartizētas rokasgrāmatas izstrāde par praktiskām darbībām hartas piemērošanas pārbaudē, kas šobrīd notiek tikai dažās dalībvalstīs, varētu sniegt praktizējošiem juristiem instrumentu, lai izvērtētu hartas piemērojamību konkrētai lietai vai likumdošanas dokumentam.

Saskaņā ar ES Pamattiesību hartas 51. pantu ES dalībvalstu pienākums ir cienīt un ievērot hartā noteiktos principus un tiesības, kā arī aktīvi "veicināt" šo principu un tiesību piemērošanu. Ņemot to vērā, jāgaida vairāk politiku, kas popularizē hartu un tajā noteiktās tiesības valsts līmenī. Lai gan šādu politiku nav daudz, šķiet, ka tomēr pieaug centieni nodrošināt apmācību cilvēktiesību jomā attiecīgajām profesionāļu grupām.

FRA 1.3. atzinums

ES dalībvalstīm jānodrošina, lai attiecīgo likumdošanas dokumentu un politiku atbilstība Pamattiesību hartai tiktu pārbaudīta, un jāpalielina centieni, lai nodrošinātu, ka hartas saistības tiek ņemtas vērā, kad valstis rīkojas ES tiesību aktu ietvaros. Tas varētu ietvert atbilstošas politikas veidošanu, lai veicinātu izpratni par hartas tiesībām un popularizētu īpaši izstrādātus apmācību moduļus atbilstošā mācību programmā valsts tiesnešiem un praktizējošiem juristiem. Kā FRA uzsvēra iepriekšējos gados, apmācību par Pamattiesību hartu ir ieteicams iekļaut plašākā cilvēktiesību kontekstā, aptverot Eiropas Cilvēktiesību konvenciju un Eiropas Cilvēktiesību tiesas judikatūru.

2. Vienlīdzība un nediskriminācija

ES dalībvalstis līdz 2016. gada beigām nepanāca vienošanos par ierosināto Vienlīdzīgas attieksmes direktīvu. Tomēr dažas dalībvalstis turpināja paplašināt aizsardzību pret diskrimināciju, kuras pamatā ir dažādi iemesli un dzīves jomas. Dažādos valstu tiesu lēmumos atbalstīja personu ar invaliditāti tiesības, bet ar dažādiem centieniem starptautiskā, Eiropas un valstu līmenī mēģināja uzlabot LGBTI vienlīdzību. Tajā pašā laikā pasākumi un priekšlikumi aizliegt konkrētus apģērba gabalus terorisma draudu radīto baiļu atmosfērā izraisīja asas debates par reliģijas un ticības brīvību. Gads noslēdzās ar pieaugošu pārliecību, ka, apkarojot vienu konkrētu diskriminācijas veidu, nevar aptvert visus atšķirīgos veidus, kādos cilvēki ES saskaras ar diskrimināciju ikdienas dzīvē.

2016. gads bija astotais gads, kopš notiek sarunas par priekšlikumu Padomes direktīvai – Vienlīdzīgas attieksmes direktīvai – par vienlīdzīgas attieksmes starp personām principa īstenošanu neatkarīgi no reliģijas vai pārliecības, invaliditātes, vecuma vai seksuālās orientācijas. Šīs direktīvas pieņemšana garantētu, ka ES un tās dalībvalstīm ir uz vienlīdzības principa balstīts visaptverošs tiesisks regulējums pret diskrimināciju minēto iemeslu dēļ. Vienprātība, kas vajadzīga ES Padomē, lai direktīvu varētu pieņemt, līdz šā gada beigām sarunās nebija panākta ar divām dalībvalstīm, kuras izturējās atturīgi pret šo priekšlikumu. Tādējādi ES tiesību aktos joprojām pastāv pamatojumu hierarhija, kas nosaka aizsardzību pret diskrimināciju. ES Pamatiesību hartas 21. pants (Diskriminācijas aizliegums) aizliedz jebkādu diskrimināciju, kas balstīta uz tādiem iemesliem kā dzimums, rase, ādas krāsa, etniskā vai sociālā izcelsme, ģenētiskas īpatnības, valoda, reliģija vai pārliecība, politisks vai cits uzskats, piederība nacionālai minoritātei, īpašums, izcelsme, invaliditāte, vecums vai seksuāla orientācija. Līguma par Eiropas Savienības darbību 19. pants nosaka, ka Padome saskaņā ar īpašu likumdošanas procedūru, saņēmusi Eiropas Parlamenta piekrišanu, ar vienprātīgu lēmumu var paredzēt attiecīgus pasākumus, lai cīnītos pret diskrimināciju dzimuma, rases vai etniskās izcelsmes, reliģijas vai pārliecības, invaliditātes, vecuma vai seksuālās orientācijas dēļ.

FRA 2.1. atzinums

ES likumdevējiem jāapsver visas iespējas, lai ātri pieņemtu ierosināto Direktīvu par vienlīdzīgu attieksmi, kas garantētu vienlīdzīgu aizsardzību pret diskrimināciju reliģijas vai pārliecības, invaliditātes, vecuma vai seksuālās orientācijas dēļ galvenajās dzīves jomās.

Tāpat kā iepriekšējos gados arī 2016. gadā ES dalībvalstis ir noteikušas papildu pamatojumus aizsardzībai pret diskrimināciju dažādās dzīves jomās. Piemēram, dažas dalībvalstis ir iekļāvušas personas sociālekonomisko statusu vai dzimuma maiņu kā aizsargājamus iemeslus savos valsts tiesību aktos. Citas dalībvalstis tiesību aktus par nediskriminēšanu ir paplašinājušas ar tādām jomām kā patērētāju aizsardzība, atļaušana no darba vecuma dēļ un pensionēšanās vecums. Šādi pasākumi ļaus vēl vairāk novērst diskrimināciju un veicināt vienlīdzīgu attieksmi dažādās svarīgās dzīves jomās.

FRA 2.2. atzinums

ES dalībvalstīm jāapsver iespēja pievienot pamatojumus aizsardzībai pret diskrimināciju, lai paplašinātu diskriminācijas novēršanas valsts likumdošanas darbības jomu.

Paaugstinātas spriedzes apstākļos, ko 2016. gadā radīja terorisma draudi ES, valstu tiesas centās noteikt, kad ir pieņemami aizliegt valkāt noteiktus apģērba veidus, un ar šo jautājumu saistītās lietas šobrīd tiek izskatītas Eiropas Savienības Tiesā. Šie gadījumi atklāja, ka, ieviešot šādus aizliegumus, pastāv risks nesamērīgi ietekmēt un diskriminēt musulmaņu sievietes, kuras izvēlas valkāt konkrētu apģērbu kā savas reliģiskās piederības vai pārliecības izpausmi. ES Pamattiesību hartas 10. pants ikvienai personai garantē tiesības uz domu, pārliecības un reliģijas brīvību. Šīs tiesības ietver brīvību mainīt reliģiju vai pārliecību un brīvību individuāli vai kolektīvi un publiski vai privāti paust reliģiju vai pārliecību lūgšanās, mācībās, praksē un rituālos. ES Pamattiesību hartas 21. pants aizliedz diskrimināciju reliģijas vai pārliecību dēļ. ES Pamattiesību hartas 22. pants nosaka, ka Savienība respektē kultūru, reliģiju un valodu daudzveidību.

FRA 2.3. atzinums

Apsverot iespēju aizliegt kādu ar reliģiju saistītu simbolu vai apģērbu, ES dalībvalstīm jāpievērš lielāka uzmanība nepieciešamībai aizsargāt pamattiesības un pamatbrīvības. Tāpēc jebkurai likumdošanas vai administratīvam priekšlikumam nav nesamērīgi jāierobežo reliģiskās pārliecības brīvība. Apsverot iespēju ieviest šādus aizliegumus, jau pašā sākumā ir jāievēro pamattiesības un samērīguma princips.

2016. gadā nostiprinājās pārliecība, ka, apkarojot diskrimināciju kāda viena iemesla dēļ, nevar aptvert visus atšķirīgos veidus, kādos cilvēki saskaras ar diskrimināciju ikdienas dzīvē. To apliecina tas, ka valstis nepārtraukti papildina savus tiesību aktus diskriminācijas novēršanas jomā, pievienojot aizvien jaunus pamatojumus un/vai dzīves jomas. Tomēr ES un tās dalībvalstis joprojām izvairās aplūkot diskrimināciju vairāku iemeslu dēļ, izstrādājot tiesību aktus un politikas instrumentus. Līdz 2016. gada beigām tikai deviņas ES dalībvalstis bija skaidri iekļāvušas diskrimināciju vairāku iemeslu dēļ savos tiesību aktos. Šāda pieeja var vairojot izpratni par to, kā cilvēki tiek diskriminēti ikdienas dzīvē, un ļaut izstrādāt rīcības virzienus, kuri patiesi veicinātu integrāciju.

FRA 2.4. atzinums

ES un tās dalībvalstīm jāatzīst daudzkārtēja un vairāku veidu diskriminācija, izstrādājot un ieviešot tiesību aktus un politikas instrumentus, lai apkarotu diskrimināciju un veicinātu vienlīdzīgu attieksmi un integrāciju.

3. Rasisms, ksenofobija un ar to saistīta neiecietība

Visā Eiropas Savienībā 2016. gadā turpināja pastāvēt rasistiskas un ksenofobiskas reakcijas pret bēgļiem, patvēruma meklētājiem un migrantiem. Musulmaņi pieredzēja pieaugošu naidīgumu un neiecietību, bet diskriminācija un neiecietība pret čigāņiem turpināja ietekmēt daudzus romus. Eiropas Komisija izveidoja augsta līmeņa darba grupu rasisma, ksenofobijas un citu neiecietības veidu apkarošanai, lai atbalstītu valstu centienus šajā jomā, kā arī lai cīnītos pret naida izraisītiem noziegumiem un naidu kurinošiem izteikumiem. ES dalībvalstis pret naida izraisītiem noziegumiem cīnījās dažādos veidos, pārskatot aizspriedumu motivācijas klasifikāciju, veicot informētības vairošanas kampaņas un nodrošinot specializētu apmācību tiesībaizsardzības amatpersonām un prokuroriem. Tajā pašā laikā Eiropas Komisija turpināja uzraudzīt Rasu vienlīdzības direktīvas īstenošanas gaitu. Problemātiskie jautājumi, kas pastāvīgi jārisina, ietver dažādus šķēršļus vienlīdzības struktūru efektivitātei un neatkarībai, diskriminējošu etnisko profilēšanu un valstu rīcības plānu par rasisma apkarošanu trūkumu.

Rasistiskas un ksenofobiskas izpausmes, reaģējot uz bēgļu, patvēruma meklētāju un migrantu ierašanos ES, kuras tika konstatētas 2015. gadā, nemazinājās arī 2016. gadā. Nācās pieredzēt naida kurināšanu, draudus, naida izraisītus noziegumus un pat slepkavības. Tomēr tikai dažas dalībvalstis apkopo konkrētus datus par incidentiem, kas vērsti pret bēgļiem, patvēruma meklētājiem un migrantiem. Tas īpaši svarīgi ir saistībā ar ES pamatlēmuma par rasismu un ksenofobiju, kurā izklāstīti pasākumi, kurus dalībvalstis veiks, lai sodītu rasistisku un ksenofobisku izturēšanos, 1. panta īstenošanu. Starptautiskās konvencijas par jebkuras rasu diskriminācijas izskaušanu (ICERD) 4. panta a) apakšpunkts nosaka, ka valstīm, kuras ir konvencijas dalībnieces, jebkāda kūdīšana uz rasu diskrimināciju, kā arī vardarbības akti pret rasi vai personu grupu jāatzīst par noziegumu, kas sodāms saskaņā ar likumu. Visas ES dalībvalstis ir ICERD dalībnieces.

FRA 3.1. atzinums

ES dalībvalstīm jānodrošina, ka visas lietas par iespējamu naida izraisītu noziegumu vai naida kurināšanu – tostarp tās, kuras vērstas tieši pret patvēruma meklētājiem, bēgļiem un migrantiem – tiek pienācīgi izmeklētas, ka tiek uzsākta vainīgo kriminālvajāšana un ka lieta tiek izskatīta tiesā. Tas jā dara saskaņā ar piemērojamiem valstu noteikumiem un vajadzības gadījumā atbilstoši ES pamatlēmumam par rasismu un ksenofobiju, Eiropas un starptautiskām cilvēktiesību saistībām, kā arī ņemot vērā Eiropas Cilvēktiesību tiesas judikatūru, kas attiecas uz naida izraisītiem noziegumiem un naida kurināšanu. Dalībvalstis varētu arī apkopot sīkākus datus par incidentiem, kas vērsti tieši pret bēgļiem, patvēruma meklētājiem un migrantiem.

Dažas ES dalībvalstis 2016. gadā īstenoja īpaši izstrādātus valsts rīcības plānus cīņai ar rasu diskrimināciju, rasismu un ksenofobiju. Tas tiek darīts, jo Apvienoto Nāciju Organizācijas Durbanas deklarācija un rīcības programma, kas pieņemta pēc Pasaules konferences pret rasismu, rasu diskrimināciju, ksenofobiju un ar to saistīto neiecietību, nosaka, ka valstīm jāuzņemas galvenā atbildība par cīņu pret rasismu, rasu diskrimināciju, ksenofobiju un ar to saistīto neiecietību. Šādu plānu īstenošana ir efektīvs līdzeklis, kā ES dalībvalstis var pildīt savus pienākumus, ko nosaka

Rasu vienlīdzības direktīvas un Pamatlēmums par rasismu un ksenofobiju. 2016. gada jūnijā izveidotā ES Augsta līmeņa darba grupa cīņai pret rasismu, ksenofobiju un visām neiecietības formām ir forums, kurā ES dalībvalstis var apmainīties ar šādu rīcības plānu sekmīgas īstenošanas pieredzi.

FRA 3.2. atzinums

ES dalībvalstīm jāpieņem īpaši valsts rīcības plāni cīņai pret rasismu, rasu diskrimināciju, ksenofobiju un ar to saistīto neiecietību. Šajā nolūkā dalībvalstis varētu ņemt vērā izsmelšos un praktiskos Apvienoto Nāciju Organizācijas Augstā cilvēktiesību komisāra biroja ieteikumus, kā šādus īpašos plānus izstrādāt. Saskaņā ar šiem ieteikumiem rīcības plānos jānosaka mērķi un pasākumi, jāieceļ atbildīgās valsts iestādes, jānosaka īstenošanas termiņi, jāiekļauj darbības rādītāji, kā arī jāparedz uzraudzības un novērtēšanas mehānismi.

Sistemātiska neapkopotu datu vākšana par etniskas diskriminācijas, naida izraisītu noziegumu vai naida kurināšanas incidentiem var palīdzēt labāk īstenot Rasu vienlīdzības direktīvu un Pamatlēmumu par rasismu un ksenofobiju. Šādi dati arī ļauj izvērtēt politiskās nostādnes un rīcības plānus, lai novērstu un apkarotu rasismu, ksenofobiju un ar to saistīto neiecietību. Tomēr FRA savākie pierādījumi liecina, ka joprojām ļoti atšķiras tas, kā ES dalībvalstīs tiek reģistrēti etniskas diskriminācijas incidenti un rasistiski noziegumi. Neviens neuzzina par incidentiem, par kuriem netiek ziņots, bet cietušiem tiek liegta iespēja meklēt tiesisko aizsardzību. Tas ir īpaši svarīgi, ņemot vērā, ka ES dalībvalstīm ir pienākums nodrošināt cietušajiem efektīvu tiesisko aizsardzību un piekļuvi tiesiskās aizsardzības līdzekļiem saskaņā ar Starptautiskās konvencijas par visu veidu rasu diskriminācijas izskaušanu 6. pantu. Ar ES Augsta līmeņa darba grupas cīņai pret rasismu, ksenofobiju un visām neiecietības formām starpniecību FRA turpina strādāt ar dalībvalstīm, ES iestādēm un starptautiskām organizācijām, lai pilnveidotu datu vākšanu par naida izraisītiem noziegumiem un to reģistrēšanu.

FRA 3.3. atzinums

ES dalībvalstīm jāpieliek pūles, lai sistemātiski reģistrētu, apkopotu un katru gadu publicētu salīdzināmus datus par etnisko diskrimināciju un naida izraisītiem noziegumiem, kas tām ļautu izstrādāt efektīvus, uz pierādījumiem balstītus tiesiskos līdzekļus un politiskās nostādnes, reaģējot uz šīm izpausmēm. Iegūtajos datos jāiekļauj dažādu aizspriedumu motivācija, kā arī citas detaļas, piemēram, incidentu vieta un anonīma informācija par cietušajiem un pārkāpējiem. Visi dati jāvēc saskaņā ar valsts tiesisko regulējumu un ES tiesību aktiem datu aizsardzības jomā.

2016. gadā apkopotie pierādījumi liecina, ka vairākām līdztiesības iestādēm ir samazināts budžets un darbinieku skaits vai ir veikti grozījumi tiesību aktos attiecībā uz to pilnvarām, kas varētu ietekmēt to efektīvu darbību. Rasu vienlīdzības direktīvas 13. panta 1. punkts paredz, ka visām ES dalībvalstīm jānozīmē iestāde vai iestādes, lai veicinātu vienādu visu cilvēku attieksmi bez diskriminācijas rasu vai etniskas piederības dēļ. Tomēr direktīva nosaka tikai minimālas šādu iestāžu kompetences jomas. Saitībā ar datu aizsardzību ES tiesību akti nepārprotami norāda uz neatkarību un nosaka, kas šādai neatkarībai ir nepieciešams. Vispārīgā datu aizsardzības regula, kas pieņemta 2016. gadā, paredz, ka katrai uzraudzības iestādei būtu jāpiešķir pietiekami "cilvēkresursi, tehniskie un finanšu resursi, telpas un infrastruktūra".

FRA 3.4. atzinums

ES dalībvalstīm jāpiešķir līdztiesības iestādēm cilvēkresursi, tehniskie un finanšu resursi, telpas un infrastruktūra, kas nepieciešama, lai tās varētu efektīvi un neatkarīgi pildīt savas funkcijas un izmantot savas juridiskās pilnvaras.

2016. gadā paaugstinātas spriedzes apstākļos, ko izraisīja teroristu uzbrukumi ES dalībvalstīs, policija joprojām veica etnisko minoritāšu grupu pārstāvju diskriminējošu etnisko profilēšanu. Šī prakse ir pret-runā principiem, kas izklāstīti Starptautiskajā konvencijā par jebkuras rasu diskriminācijas izskaušanu, Eiropas Cilvēktiesību konvencijas 14. pantā (Diskriminācijas aizliegums), Eiropas Cilvēktiesību tiesas attiecīgajā judikatūrā, kā arī ES primārajos un sekundārajos tiesību aktos. Apmācība un iekšējā uzraudzība varētu palīdzēt atklāt nesamērīgu etnisko minoritāšu profilēšanu, kuras rezultātā attiecīgajām iestādēm vajadzētu veikt korektīvus pasākumus.

FRA 3.5. atzinums

ES dalībvalstīm jābeidz veikt diskriminējoša etniskā profilēšana. To var panākt, nodrošinot sistemātisku apmācību tiesībaizsardzības iestāžu darbiniekiem par tiesību aktiem diskriminācijas novēršanas jomā, kā arī ļaujot viņiem labāk izprast neapzinātus aizspriedumus un lauzt stereotipus un aizspriedumus. Šādas apmācības varētu arī palielināt izpratni par diskriminācijas sekām un par to, kā veicināt sabiedrības uzticēšanos policijai. Bez tam ES dalībvalstis varētu apsvērt iespēju reģistrēt aizturēšanas un pārmeklēšanas pilnvaru piemērošanas gadījumus, jo īpaši reģistrējot aizturēto personu etnisko piederību atbilstoši valsts tiesiskajam regulējumam un ES tiesību aktiem datu aizsardzības jomā.

4. Romu integrācija

Lai gan mērķi valstu romu integrācijas stratēģijās ir ambiciozi un tiem ir paredzēts ievērojams ieguldījums no ES fondiem, 2016. gadā novēroja tikai nelielu progresu. Pagājušā gada laikā dati par romu situāciju nodarbinātībā, izglītībā, mājokļa un veselības jomā liecina, ka ES programmu attiecībā uz romu integrācijas valsts stratēģijām īstenošanas progress ir bijis lēns. Diskriminācija un neiecietība pret čigāniem turpina pastāvēt, un faktiskā segregācija mājokļa un izglītības jomā turpina ietekmēt daudzus romus. Ierosinātais Eiropas sociālo tiesību pīlārs varētu dot jaunus impulsus romu integrācijas centieniem, ja tajā ietver skaidru atsauci uz tiesībām uz nediskrimināciju, ko garantē ar ES Pamattiesību hartas 21. pantu.

Romi visā ES 2016. gadā joprojām cieta no diskriminācijas, segregācijas un sociālās atstumtības. Neliels progress, kas panākts valstu romu integrācijas stratēģiju īstenošanā, liecina par to, ka ir rūpīgi jāpārskata ierosinātie un plānotie pasākumi. Tāpat ir jāsekmē arī aktīva un jēgpilna romu līdzdalība, jo īpaši vietējā līmenī. Lai veiksmīgi integrētu romus vietējā līmenī, ir ļoti svarīgi aktīvi iesaistīt dažādas ieinteresētās puses, tostarp vietējo pašvaldību, pilsonisko sabiedrību un visu nozaru pārstāvjus. Līdzdalībai valsts līmenī nepieciešams iesaistīt romus un vietējās varas iestādes vietējā līmenī, lai iegūtu taustāmus rezultātus, kurus būtu iespējams kontrolēt un pārraudzīt.

FRA 4.1. atzinums

ES dalībvalstīm jāpārskata savas valsts romu integrācijas stratēģijas (vai integrētu politikas pasākumu kopums), lai nodrošinātu, ka romiem pašiem ir tiesības aktīvi iesaistīties romu integrācijas procesā. Dalībvalstīm skaidri jānosaka un jāīsteno konkrēti pasākumi, lai veicinātu aktīvu un jēgpilnu romu līdzdalību un iesaistīšanos, jo īpaši vietējā līmenī.

FRA otrajā Eiropas Savienības minoritāšu un diskriminācijas apsekojumā (EU-MIDIS II) iegūtie dati liecina, ka 2016. gadā romi joprojām tika diskriminēti to etniskās piederības dēļ. Viņi saskaras ar sociālo atstumtību un marginalizāciju, ko saasina nabadzība, kā arī ir bijuši naida izraisītu noziegumu upuri. Lielākā daļa romu, kas dzīvo ES, joprojām neizmanto savas tiesības netikt diskriminētiem, kas atzītas ES Pamattiesību hartas 21. pantā, Rasu vienlīdzības direktīvā un citos Eiropas un starptautiskos cilvēktiesību instrumentos. Lai gan Rasu vienlīdzības direktīva aizliedz etnisko diskrimināciju un ES pamatlēmums par rasismu un ksenofobiju paredz

kriminālsodus, ar šiem juridiskajiem pasākumiem vien nepietiek, lai novērstu romu diskrimināciju. Šie pasākumi ir jāpapildina ar aktīvu integrācijas politiku, lai novērstu rasu nevienlīdzību un nabadzību, ar ko romi bieži saskaras.

FRA 4.2. atzinums

ES dalībvalstīm jānodrošina efektīva Rasu vienlīdzības direktīvas un Pamatlēmuma par rasismu un ksenofobiju īstenošana, lai novērstu nepārtraukto romu un čigānu diskrimināciju. Valsts romu integrācijas stratēģijās vai integrētos politikas pasākumos dalībvalstīm jāiekļauj skaidras politiskās nostādnes, lai novērstu negatīvu attieksmi pret čigāniem.

FRA otrajā Eiropas Savienības minoritāšu un diskriminācijas apsekojumā (EU-MIDIS II) iegūtie dati liecina, ka romu diskriminācija nodarbinātības jomā izraisa citas nelabvēlīgas sekas, proti, saistībā ar ienākumiem, izglītību un dzīves apstākļiem. Ne tikai bezdarbnieki, bet veselās mājsaimniecības cieš no bezdarba negatīvajām sekām. Romu bērni un romu sievietes ir īpaši neaizsargātas grupas, kuru tiesības var tikt pārkāptas.

FRA 4.3. atzinums

ES jāapsver iespēja iekļaut romu integrācijas jautājumu priekšlikumā par Eiropas sociālo tiesību pīlāru. Pīlārā jāparedz īpaši noteikumi, lai novērstu diskriminācijas risku, piemēram, pastiprinot noteikumus par vienlīdzīgu attieksmi darba vietā un nodrošinot, ka atstumtāko iedzīvotāju grupas var pilnībā izmantot savas tiesības.

Lai novērtētu progresu romu integrācijas jomā, ir vajadzīgi stabili dati – gan par veiktajiem pasākumiem, gan par procesiem un to rezultātu ietekmi uz cilvēkiem. Ir jāstrādā vairāk, lai būtu pieejami un apkopoti ticami dati un lai romu integrācija tiktu nepārtraukti pārraudzīta. To, ka tas ir nepieciešams, apstiprināja arī Eiropas Revīzijas palātas īpašais ziņojums par ES politikas iniciatīvām un finansiālu atbalstu romu integrācijai. Tajā tika konstatēts, ka joprojām problēmas sagādā visaptverošu un ticamu datu trūkums ne tikai projektu izstrādei, bet arī politikas veidošanai ES un valstu līmenī. Tomēr eksistē rīki, kas ļauj veikt nepārtrauktu procesa pārraudzību, kurus var izmantot attiecīgās ieinteresētās puses.

FRA 4.4. atzinums

Atbilstoši valsts tiesiskajam regulējumam, ES tiesību aktiem datu aizsardzības jomā un romu kopienai aktīvi un jēgpilni iesaistoties, ES dalībvalstīm vajadzētu apkopot anonīmus datus sadalījumā pēc etniskās izcelsmes, ļaujot novērtēt valsts romu integrācijas stratēģijas un politiku romu integrācijas jomā. Eurostat varētu iekļaut atbilstošus jautājumus plašāka mēroga aptaujās, piemēram, darbaspēka apsekojumā un ES statistikā par ienākumiem un dzīves apstākļiem, tādējādi sekojot Eiropas Revīzijas palātas ieteikumiem. Turklāt dalībvalstīm jāizstrādā vai jāizmanto esošie valsts romu integrācijas stratēģiju pārraudzības instrumenti, lai novērtētu romu integrācijas pasākumu ietekmi.

5. Patvērums, vīzas, migrācija, robežas un integrācija

Vairāk nekā 5000 cilvēki 2016. gadā gāja bojā, šķērsojot jūru, lai sasniegtu Eiropu, lai gan neregulāra ierašanās pa jūru kopš 2015. gada ir samazinājusies par vairāk nekā 60 %, kopā 2016. gadā sastādot apmēram 350 000. Tika ierosinātas plaša diapazona izmaiņas Eiropas patvēruma sistēmā, bet centieni uzlabot atgriešanas politiku efektivitāti pastiprinājās. Daudziem migrantiem likumiskie ceļi, lai sasniegtu drošību Eiropā, tā arī palika nereāli, jo jaunie ierobežojumi attiecībā uz ģimeņu apvienošanu dažās ES dalībvalstīs noslāpēja nelielo progresu, kas bija panākts humanitāras uzņemšanas jomā. Tika nostiprinātas informāciju tehnoloģiju sistēmas, lai labāk apkarotu neregulāro migrāciju un reaģētu uz smagu noziegumu draudiem. Tajā pašā laikā izrādījās, ka ievērojama skaita to cilvēku integrācija, kuriem bija piešķirta starptautiskā aizsardzība, bija problemātiska, tostarp izglītības kontekstā.

ES iestādes un dalībvalstis 2016. gadā ir pielikušas daudz pūļu, lai turpinātu izstrādāt informācijas sistēmas migrācijas pārvaldības un iekšējās drošības vajadzībām. Esošās sistēmas tika pārveidotas, kā arī tika ierosināts izveidot jaunas sistēmas. Nākotnē ir plānots šādas sistēmas padarīt "savietojamas", ļaujot kompetentajām iestādēm piekļūt vairākām sistēmām vienlaikus. Gaidāmajā FRA publikācijā par ES informācijas sistēmu savietojamību būs iztirzāti ar pamattiesībām saistītie jautājumi. Daudzos gadījumos informācijas sistēmu ietekme pamattiesību jomā nav uzreiz redzama. Nepareizu personas datu uzglabāšanas sekas var ietekmēt indivīdu tikai pēc vairākiem gadiem, piemēram, piesakoties vīzai vai uzturēšanās atļaujai. ES Pamattiesību hartas 8. pants (Personas datu aizsardzība) un, jo īpaši tā mērķa ierobežojuma princips (t. i., dati tiek izmantoti tikai tiem mērķiem, kādiem tie tika apkopotī) ir galvenais standarts, izstrādājot tehniskos risinājumus, lai uzlabotu informācijas sistēmu savietojamību. Tāpēc attiecībā uz visiem pasākumiem, kas nepieciešami, lai pilnveidotu esošās informācijas sistēmas un izveidotu jaunas, būtu jāveic visaptverošs novērtējums par to ietekmi uz pamattiesībām.

FRA 5.1. atzinums

ES un dalībvalstīm jānodrošina, ka informācijas sistēmas migrācijas pārvaldībai būtu veidotas tā, lai ierēdņi, kuri apstrādā tajās iekļautos datus, varētu piekļūt tikai tiem datiem, kas atbilst viņu darba profilam. Ierēdņiem vajadzētu būt piekļuvei vienīgi tādiem datiem, kuri attiecas uz konkrētiem uzdevumiem, ko viņi veic konkrētajā brīdī, un viņiem jābūt pilnībā pārliecinātiem par to, kādās datu bāzēs viņi meklē informāciju. Tā kā savietojamība nozīmē, ka piekļuve ir daudz vieglāka daudz lielākam apjomam datu (tostarp biometriskiem datiem), dalībvalstīm jāizstrādā kvalitātes standarti un administratīvas procedūras, lai nodrošinātu, ka dati ir pareizi, un lai mazinātu neatļautas datu apmaiņas risku ar trešām personām vai valstīm. Turklāt ir jāievieš īpaši aizsardzības mehānismi, kas garantētu, ka savietojamība neietekmē nelabvēlīgi neaizsargātu personu tiesības, piemēram, starptautiskās aizsardzības pieteikumu iesniedzējus vai bērnus, vai ka profili netiek veidoti, balstoties uz diskriminējošiem principiem.

ES Pamattiesību hartas 6. pants, kā arī sekundārie ES tiesību akti patvēruma un atgriešanas jomā paredz, ka dalībvalstīm katrā konkrētā gadījumā ir jāizvērtē iespēja piemērot saudzīgākus ietekmes līdzekļus, pirms piemērot brīvības atņemšanu. Līdz 2016. gada beigām visas ES dalībvalstis savos tiesību aktos bija paredzējušas alternatīvas aizturēšanai, lai gan dažos gadījumos tikai noteiktām kategorijām. Tomēr fakts, ka valstu tiesību aktos ir iekļauti alternatīvi līdzekļi aizturēšanai, vēl pats par sevi negarantē, ka tie tiek izmantoti. Praksē alternatīvi līdzekļi tiek maz izmantoti.

FRA 5.2. atzinums

ES dalībvalstīm jāpieprasa atbildīgajām iestādēm katrā lietā izvērtēt, vai likumā noteikto mērķi nevar sasniegt ar saudzīgākiem līdzekļiem, pirms izdot rīkojumu par aizturēšanu. Pretējā gadījumā iestādēm attiecīgais lēmums būtu jāpamato, norādot faktiskos un juridiskos iemeslus.

Citi likumīgi veidi, kā nokļūt drošībā, vairumam bēgļu joprojām bija iluzoriski. 2016. gadā tika panākts zināms progress pārmitināšanas jomā, taču to mazināja situācijas pasliktināšanās ģimeņu atkalapvienošanās jomā, jo vairākas dalībvalstis savos tiesību aktos iekļāva ierobežojumus. Dalībvalstij, īstenojot jebkuru pasākumu, kad tā rīkojas ES tiesību aktu darbības jomas ietvaros, ir jāievēro ES Pamattiesību hartas tiesības un principi, kas izklāstīti tās 7. pantā (Privātās un ģimenes dzīves neaizskaramība). Attiecībā uz bēgļiem un personām, kurām piešķirta alternatīvā aizsardzība, kopumā var pieņemt, ka pastāv nepārvarami šķēršļi, kas neļauj viņu ģimenēm dzīvot savā izcelsmes valstī, un ka ģimenes dzīve tranzīta valstī parasti nav iespējama.

FRA 5.3. atzinums

ES dalībvalstīm jāapsver iespēja izmantot gan dažādas bēgļiem paredzētas programmas, gan bēgļiem daudz draudzīgākas regulāras mobilitātes shēmas, lai atrastu veidus, kā likumīgi nokļūt ES. Tāpēc dalībvalstīm būtu jāatturas pieņemt tādas tiesību aktus, kas personām, kurām piešķirta starptautiska aizsardzība, varētu traucēt, kavēt vai ievērojami novilcināt ģimenes apvienošanos.

ES varētu apsvērt iespēju reglamentēt alternatīvās aizsardzības statusa saņēmēju ģimeņu atkalapvienošanos, lai saskaņotu dalībvalstu izmantotās dažādās pieejas.

Nodrošināt katra bērna tiesības uz izglītību, turpinot īstenot migrantu un bēgļu ģimeņu pārvietošanu ES robežās, ir ļoti svarīgs ES dalībvalstu pienākums. ES Pamattiesību hartas 14. pants un Apvienoto Nāciju Organizācijas Konvencijas par bērna tiesībām 28. pants garantē ikviena bērna, tostarp arī migrantu un bēgļu bērnu, tiesības uz izglītību. Gādājot, lai visi bērni var izmantot tiesības uz izglītību, ieguvēji būs ne tikai šie bērni, bet arī sabiedrība, kurā viņi dzīvos. Tāpēc ieguldījumi cilvēktiesībās ir tik svarīgi un nozīmīgi gan ekonomikai, gan sabiedrībai kopumā. Lielākā daļa dalībvalstu 2016. gadā atbalstīja valodu apguvi un centās integrēt bēgļu un migrantu bērnus vispārizglītojošajās skolās, ļaujot viņiem socializēties ar citiem bērniem, tādējādi dodot ilgtermiņa ieguldījumu un veicinot ilgtspējīgu sociālo kohēziju. Tomēr nošķirtās izglītošanas un segregācijas līmenis joprojām ir pārāk augsts.

FRA 5.4. atzinums

ES dalībvalstīm jāpanāk, lai migrantu un bēgļu bērniem tiktu nodrošināta valodas apguve un pienācīgs sociālais un psiholoģiskais atbalsts, balstoties uz viņu individuālo vajadzību izvērtējumu. Tas viņus sagatavotu skolai un ļautu sekmi integrēties apmācības sistēmā un vietējās kopienās. Ir jāīsteno politika un pasākumi, lai nepieļautu nošķirtu izglītošanu un segregāciju, kā arī, lai veicinātu migrantu un bēgļu bērnu piekļuvi regulārām nodarbībām un vispārizglītojošajai izglītības sistēmai.

FRA pierādījumi liecina, ka 2016. gadā lielākā daļa ES dalībvalstu pastiprināja centienus iekārtot migrantu un bēgļu bērnus skolās un atbalstīt viņu integrāciju. Tomēr ļoti retos gadījumos vēl arvien ir migrantu un bēgļu bērni, kuri neapmeklē skolu, bet dažas vietējās kopienas un vietējo bērnu vecāki izturas negatīvi vai pat vardarbīgi pret šo bērnu mācīšanos kopā ar citiem bērniem. Izrādot neiecietību un naidu pret migrantu un bēgļu bērniem un viņu ģimenēm, kā rezultātā bērniem tiek atņemtas tiesības uz izglītību, tiek pārkāpti ES un valstu tiesību akti pret diskrimināciju un naidu. Vecāku bažu kļiedēšana var sekmēt integrāciju un veicināt migrantu un bēgļu iekļaušanos vietējās kopienās.

FRA 5.5. atzinums

ES dalībvalstīm pienācīgi jāreaģē uz diskriminējošām vai vardarbīgām izpausmēm pret migrantu un bēgļu bērnu izglītošanu – gan ar tiesībsardzības iestāžu starpniecību, gan veicinot savstarpēju sapratni un sociālo kohēziju. Tām būtu jāisteno pozitīvi pasākumi, lai cīnītos ar aizspriedumiem un palīdzētu izskaust nepamatotas bažas. Turklāt dalībvalstu iestādēm būtu jāievieš likumi un noteikumi, lai apkarotu diskrimināciju un naida izraisītus noziegumus jebkādu iemeslu, tostarp etniskās izcelsmes, rases un reliģijas dēļ, kuri būtu spēkā visās ES dalībvalstīs.

Bērnu vecāku un ģimeņu iesaistīšana skolas dzīvē, kā arī atbalsts viņu centieniem integrēties, ir ļoti būtiska izglītības un integrācijas procesa sastāvdaļa. Trešdaļa ES dalībvalstu īsteno pasākumus, lai atbalstītu un iedrošinātu migrantu un bēgļu bērnu vecākus un ģimenes, iesaistot viņus izglītības procesā, sniedzot informāciju, nodrošinot starpniecību un atbalstu valodas apguvē. Šādi pasākumi varētu uzlabot bērnu sekmes mācībās, viņu un viņu ģimeņu iekļaušanos izglītības sistēmā un vietējās kopienās, kā arī izveidot labākas attiecības ar sabiedrību. Eiropas integrācijas tīkls, kuru atklāja 2016. gada jūnijā un kura statusu paaugstināja Eiropas Komisijas rīcības plāns integrācijas jomā, ir atbilstošs satvars un telpa, kur apmainīties ar paraugpraksi un risinājumiem, kas var palīdzēt dalībvalstīm gan pildīt to starptautiskās saistības cilvēktiesību jomā, gan sniegt ieguldījumu daudz saliedētākas un iekļaujošākas sabiedrības izveidošanā.

FRA 5.6. atzinums

ES dalībvalstīm jādalās ar paraugpraksi un pieredzi saistībā ar integrāciju izglītības jomā, sekmējot bērnu vecāku un ģimeņu iesaistīšanos skolas dzīvē, kā arī padarot tiesības uz izglītību par realitāti visiem bērniem.

6. Informācijas sabiedrība, privātums un datu aizsardzība

Iepriekšējā gada laikā notikušie terorisma uzbrukumi Briselē, Nicā un Berlīnē vēl vairāk aktualizēja debates par veidiem efektīvai cīņai pret terorismu atbilstoši tiesiskumam. Šajā sakarā gan ES, gan valstu līmenī ir sperti vairāki soļi. Te jāmin valstu reformas par uzraudzības pasākumiem, konsultācijas par šifrēšanu un ES Pasažieru datu reģistra (PDR) direktīvas pieņemšana. Tajā pašā laikā Vispārīgās datu aizsardzības regulas (VDAR) un Datu aizsardzības direktīvas policijas un krimināltiesību nozarē (Policijas direktīvas) pieņemšana bija būtisks solis preti modernizētam un efektīvākam datu aizsardzības režīmam. Tā kā Eiropas Savienības Tiesa agrāk bija anulējusi Datu saglabāšanas direktīvu, ES 2016. gadā neierosināja pārskatīt tiesību aktus, taču jaunākajā Eiropas Savienības Tiesas judikatūrā ir precizēts, kā datu saglabāšanu var veikt atbilstoši pamattiesību prasībām.

FRA pierādījumi, kas balstās uz pētījumiem par pamattiesību aizsardzību plaša mēroga uzraudzības kontekstā, kuri veikti pēc Eiropas Parlamenta pieprasījuma, liecina, ka vairākas ES dalībvalstis iepriekšējā gada laikā ir grozījušas savus tiesiskos regulējumus attiecībā uz informācijas vākšanu. Šīs izmaiņas, kas veiktas teroristu uzbrukumu un vardarbības uzplūdu laikā, palielināja attiecīgo iestāžu pilnvaras un tehnoloģiskās iespējas, kā arī varētu palielināt to iejaukšanās pilnvaras, kas savukārt varētu ierobežot pamattiesības uz privātumu un personas datu aizsardzību. Eiropas Savienības Tiesa un Eiropas Cilvēktiesību tiesa dod būtiskus norādījumus par to, kā vislabāk aizsargāt šīs tiesības. Juridiskās garantijas ietver pamata un procesuālās garantijas, kas atbilst pasākuma nepieciešamībai un proporcionalitātei; neatkarīgu pārraudzību un efektīvu tiesību aizsardzības mehānismu garantiju; kā arī noteikumus par pierādījumu sniegšanu attiecībā uz to, vai persona tiek uzraudzīta. Plašas sabiedriskas apspriešanas rezultātā reformas likumos, kas reglamentē informācijas vākšanu, varētu padarīt dienestu likumīgo funkcionēšanu efektīvāku un iegūt iedzīvotāju atbalstu.

FRA 6.1. atzinums

ES dalībvalstīm jāveic plaša sabiedriska apspriešana ar visām ieinteresētajām pusēm, jānodrošina likumdošanas procesa pārredzamība un jāiekļauj attiecīgie starptautiskie un Eiropas standarti un garantijas, ieviešot reformas tiesību aktos, kas reglamentē uzraudzību.

Iespējams, ka šifrēšana ir vispieejamākā metode, kas var vairot privātumu. Tā ir atzīta par drošu datu apstrādes metodi Vispārīgajā datu aizsardzības regulā (VDAR) un E-privātuma direktīvā. Tomēr tās nodrošinātā aizsardzība tiek izmantota arī nelikumīgiem un noziedzīgiem mērķiem. Pieaugot pilnīgas šifrēšanas no viena gala līdz otram pakalpojumiem, palielinās vajadzība nodrošināt līdzsvaru starp privātuma aizsardzību un noziedzības apkarošanu, jo šie pakalpojumi ir izveidoti tā, lai nepieļautu vai apgrūtinātu tiesībaizsardzības iestāžu piekļuvi šifrētiem datiem. Lai risinātu šo problēmu, dažas dalībvalstis ir sākušas izstrādāt (vai jau ir pieņēmušas) tiesību aktus, kas liek pakalpojumu sniedzējiem nodrošināt iebūvētu piekļuvi šifrējumam, kas pēc pieprasījuma tiesībaizsardzības iestādēm un slepenajiem dienestiem dod iespēju piekļūt jebkādiem šifrētajiem datiem. Tomēr, kā daudzi norādījuši, šāda iebūvēta piekļuve var izraisīt vispārēju šifrēšanas drošības pazeminājumu, jo piekļuve var atklāt jebkurš, kuram ir pietiekamas tehniskās prasmes. Šāds apdraudējums var nonākt pretrunā datu aizsardzības prasībām un var nešķīrojot ietekmēt valstu, uzņēmumu un personu saziņas un saglabāto datu drošību.

FRA 6.2. atzinums

ES dalībvalstīm jānodrošina, ka šifrēšanas problēmu novēršanas pasākumi ir samērīgi ar leģitīmo noziedzības apkarošanas mērķi un nepamatoti neaizskar tiesības uz privāto dzīvi un datu aizsardzību.

Vispārīgajā datu aizsardzības regulā, kas stāties spēkā 2018. gadā, noteikti paaugstināti standarti efektīvai un atbilstīgai personas datu aizsardzībai. Datu aizsardzības iestādēm tad būs vēl lielāka nozīme datu aizsardzības tiesību garantēšanā. Visos jaunos tiesību aktos, kas pieņemti datu aizsardzības jomā, būs jāiekļauj regulā noteiktie uzlabotie standarti. Piemēram, 2016. gadā ES pieņēma lēmumu par aizsardzības līmeņa atbilstību starptautiskā datu apmaiņā – ES un ASV privātuma vairogu. Lēmumā nepārprotami noteikts, ka Eiropas Komisija regulāri novērtēs, vai aizsardzības līmeņa atbilstības nosacījumi joprojām tiek nodrošināti. Lēmumā norādīts, ka Komisija ir tiesīga pieņemt īstenošanas aktu, kas aptur privātuma vairoga darbību, ja pēc Vispārīgās datu aizsardzības regulas stāšanās spēkā šāds novērtējums izrādītos nepilnīgs. Turklāt 2016. gadā ES pieņēma pirmo tiesību aktu par kiberdrošību, proti, Tiklu un informācijas drošības direktīvu, bet 2017. gada sākumā Digitālā vienotā tirgus stratēģijas kontekstā Komisija ierosināja E-privātuma regulu, lai aizstātu E-privātuma direktīvu.

FRA 6.3. atzinums

ES dalībvalstīm jātransponē Tiklu un informācijas drošības direktīva valsts tiesiskajā regulējumā, ņemot vērā ES Pamattiesību hartas 8. pantu un Vispārīgajā datu aizsardzības regulā noteiktos principus. Dalībvalstīm un uzņēmumiem arī jārikojas saskaņā ar šiem standartiem, veicot personas datu apstrādi vai apmaiņu, pamatojoties uz ES un ASV privātuma vairogu.

Tā kā 2014. gadā notikumi koncentrējās ap jautājumu par to, vai dati ir jāsaglabā vai ne, 2015. gadā kļuva skaidrs, ka ES dalībvalstis uzskata datu saglabāšanu par efektīvu līdzekli valsts drošības aizsardzībai, sabiedrības drošībai un cīņai pret smagiem noziegumiem. Šajā jautājumā 2016. gadā tika panākts neliels progress, proti, lai gan ES neizdeva nevienu pārskatītu tiesību aktu, ņemot vērā to, ka pirms diviem gadiem Datu saglabāšanas direktīva tika atzīta par spēkā neesošu, ES Tiesa izveidoja savu judikatūru par pamattiesību garantijām, kas

ir svarīgas, lai telekomunikāciju pakalpojumu sniedzēju veiktā datu saglabāšana būtu likumīga.

FRA 6.4. atzinums

Valsts datu saglabāšanas sistēmās ES dalībvalstīm nevajadzētu pieļaut vispārēju un nekritisku datu saglabāšanu, ko veic telekomunikāciju pakalpojumu sniedzēji. Valsts tiesību aktos jāiekļauj stingras proporcionalitātes pārbaudes, kā arī pienācīgas procesuālas garantijas, lai tiesības uz privātumu un personas datu aizsardzību tiktu efektīvi aizsargātas.

Eiropas Parlamenta Pilsoņu brīvību, tieslietu un iekšlietu komiteja 2013. gadā noraidīja ierosinājumu ES Pasažieru datu reģistra (PDR) direktīvai, jo pastāvēja bažas par proporcionalitāti un nepieciešamību, kā arī par datu aizsardzības garantiju trūkumu un pārredzamības trūkumu pasažieru labā. Uzsverot nepieciešamību cīnīties pret terorismu un smagiem noziegumiem, ES likumdevēji 2016. gadā vienojās par pārskatīto ES PDR direktīvu un pieņēma tās tekstu. Dalībvalstīm ir jātransponē direktīva valsts tiesību aktos līdz 2018. gada maijam. Pieņemtajā tekstā iekļautas pastiprinātas garantijas atbilstoši FRA ieteikumam 2011. gada atzinumā par ES PDR datu vākšanas sistēmu. Šo garantiju skaitā ir papildu prasības par pieejamību un proporcionalitāti, kā arī jaunas datu aizsardzības garantijas. Tomēr ir pamattiesību aizsardzības aspekti, uz kuriem direktīva neattiecas.

FRA 6.5. atzinums

ES dalībvalstīm jāpalielina datu aizsardzības garantijas, lai nodrošinātu, ka ir ieviesti augstākie pamattiesību standarti. Tas attiecas arī uz ES pasažieru datu reģistra (PDR) direktīvas transponēšanu. ņemot vērā neseno ES Tiesas judikatūru, garantijās būtu īpaši jāiekļauj pasažieru datu reģistra saglabāšanas pamatojums, efektīvi tiesiskās aizsardzības līdzekļi un neatkarīga pārraudzība.

7. Bērnu tiesības

Nabadzība un sociālā atstumtība apdraud gandrīz 27 % no bērniem ES. Lai gan salīdzinājumā ar iepriekšējiem gadiem situācija ir nedaudz uzlabojusies, stratēģijas “ES 2020” mērķi joprojām ir nesasniedzami. Jaunajam ES sociālo tiesību pilāram varētu būt liela nozīme bērnu nabadzības apkarošanā. Sagaidāms, ka direktīvas pieņemšana par procesuālajām garantijām aizdomās turēto vai apsūdzēto bērnu nozieguma izdarīšanā uzlabos tiesvedības sistēmu nepilngadīgo lietās un ieviesīs turpmākas garantijas bērniem, kuri ir konfliktā ar likumu. Tajā pašā laikā Eiropā 2016. gadā turpināja ierasties tūkstošiem migrantu un patvēruma meklētāju bērnu, kuri ceļo vieni vai kopā ar savām ģimenēm. Kaut arī ES dalībvalstis ir izrādījušas centienus, aprūpes un aizsardzības nodrošināšana šiem bērniem vēl joprojām ir liels izaicinājums. Joprojām pastāv trūkumi uzņemšanas nosacījumos – procesuālās garantijas nav pietiekami īstenotas, audžuģimeņu aprūpei ir tikai ierobežota nozīme un aizbildniecības sistēmas bieži vien ir nepietiekamas. Šādi fakti liek domāt, cik svarīgi ir aizstāt beigušos ES Rīcības plānu par nepavadītiem bērniem ar jaunu plānu par bērniem migrācijā.

Nabadzības un sociālās atstumtības riskam pakļauto bērnu īpatsvars ES joprojām ir augsts – gandrīz 27 %. Šis ir vidējais rādītājs ES, jo dažās dalībvalstīs un konkrētām grupām, piemēram, romu bērniem vai migrantu bērniem, šis īpatsvars ir vēl augstāks. Tādējādi stratēģijas “Eiropa 2020” mērķis mazināt nabadzību vēl ne tuvu nav sasniegts. ES Pamat-tiesību hartas 24. pantā ir noteikts, ka “bērniem ir tiesības uz viņu labklājībai nepieciešamo aizsardzību un gādību”. Tomēr ES iestādes un dalībvalstis Eiropas pusgadā maz uzmanības ir pievērsušas bērnu nabadzībai un sociālai atstumtībai. ES ir uzsākusi vairākas iniciatīvas, kas varētu stiprināt dalībvalstu likumdošanas, politikas un finanšu pasākumus, tostarp 2013. gada Eiropas Komisijas rekomendāciju “leguldījums bērnos: nabadzības apburtā loka pārraušana”, Strukturālo reformu atbalsta programmu 2017.–2020. gadam un bērniem paredzēto Eiropas sociālo tiesību pilāru.

FRA 7.1. atzinums

Eiropas pusgadā ES jāliek lielāks uzsvars uz to, lai visaptverošā veidā novērstu bērnu nabadzību un sociālo atstumtību – efektīvāk izmantojot 2013. gada Eiropas Komisijas rekomendāciju, kā arī īstenojot gaidāmās iniciatīvas, piemēram, Eiropas sociālo tiesību pilāru. Tāpēc Eiropas pusgadā lielāku uzmanību varētu pievērst tām ES dalībvalstīm, kurās nabadzībai pakļauto bērnu īpatsvars pēdējos gados joprojām ir augsts un nemainīgs.

ES dalībvalstis ar Eiropas Komisijas atbalstu varētu analizēt un vajadzības gadījumā atkārtot to dalībvalstu panākumus likumdošanas, ekonomikas un sociālās politikas jomā, ar kuriem pēdējos gados ir izdevies uzlabot bērnu un viņu ģimeņu stāvokli.

Direktīva par procesuālajām garantijām bērniem, kuri ir aizdomās turētās vai apsūdzētās personas kriminālprocesā, ir ļoti nozīmīgs pagrieziena punkts svarīgajā un nereti strīdīgajā tieslietu jomā. Esošie pētījumi, kā arī Eiropas Cilvēktiesību tiesas un valstu tiesu judikatūra liecina par to, ka ir vajadzīgi īpaši aizsardzības pasākumi bērniem, kuri nonākuši konfliktā ar likumu. Bērniem un tiesu sistēmai veltītais FRA pētījums parāda, ka tiesiskais regulējums bērnu aizsardzības nodrošināšanai parasti pastāv, taču tiesību aktu praktiskā īstenošana joprojām ir sarežģīta, galvenokārt tāpēc, ka trūkst praktisku rīku, vadlīniju vai apmācību profesionāļiem.

FRA 7.2. atzinums

ES dalībvalstīm jāveic pārskatīšana valsts līmenī, lai apzinātu pastāvošo praksi un šķēršļus, nepilnības un vājās vietas nepilngadīgo tiesvedības sistēmās. Rīcības plānā jāatspoguļo šīs pārskatīšanas rezultāti, lai noteiktu politikas pasākumus un nepieciešamos resursus, lai pilnībā īstenotu Direktīvu par procesuālajām garantijām bērniem, kuri ir aizdomās turētās vai apsūdzētās personas kriminālprocesā. Tas varētu ietvert tieslietu sistēmas darbinieku apmācību vai praktiskas metodiskas norādes, lai veiktu individuālus novērtējumus un sniegtu informāciju bērna vecumam atbilstošā veidā.

2016. gada laikā Eiropā turpināja ierasties bērni migranti un patvērumu meklējoši bērni – vieni paši vai kopā ar ģimenēm. FRA savākie pierādījumi liecina, ka, neraugoties uz dalībvalstu centieniem, nepavadītu nepilngadīgo uzņemšanas sistēmā ir skaidri redzami trūkumi, piemēram, trūkst specializētu telpu, sākotnējās uzņemšanas un tranzīta centri ir pārslogoti vai nepiemēroti. Nepavadītu bērnu ievietošana audžuģimenēs vēl netiek plaši praktizēta. Pierādījumi liecina, ka pienācīgi uzņemšanas apstākļi ir ļoti svarīgi, lai novērstu bērnu tirdzniecību un seksuālu izmantošanu, kā arī nepieļautu, ka bērni pazūd. Eiropas Komisija ir nākusi klajā ar vairākiem priekšlikumiem, kā reformēt kopējo Eiropas patvēruma sistēmu, savukārt Rīcības plāns 2011.–2014. gadam par nepavadītiem nepilngadīgajiem netika atjaunots.

FRA 7.3. atzinums

ES jāizstrādā ES rīcības plāns saistībā ar bērniem migrantiem, tostarp nepavadītiem nepilngadīgajiem, nosakot skaidras prioritātes politikas jomā un pasākumus ES dalībvalstu iniciatīvu papildināšanai.

ES dalībvalstīm jāpilnveido savas bērnu aizsardzības sistēmas, piemērojot valsts standartus par alternatīvu aprūpi patvēruma meklētāju un imigrantu bērniem, īpašu uzmanību pievēršot aprūpes kvalitātei. Turklāt nepavadīti bērni jāievieto audžuģimenēs, kā norādīts Uzņemšanas nosacījumu direktīvā. Bez tam dalībvalstīm jāpiešķir pietiekami resursi pašvaldību dienestiem, kuri sniedz atbalstu nepavadītiem bērniem.

FRA savākie pierādījumi liecina, ka aizbildņa iecelšana ikvienam nepavadītam bērnam joprojām sagādā problēmas. Galvenās problēmas rada laiktelpīgas iecelšanas procedūras un termiņi, kvalificētu aizbildņu trūkums, liels katram aizbildnim piešķirto bērnu skaitu, kā arī par aizbildnību atbildīgo institūciju neatkarības un objektivitātes trūkums dažās ES dalībvalstīs. Eiropas Komisijas priekšlikums pārskatīt Uzņemšanas nosacījumu direktīvu ietver aizbildnības sistēmas uzlabojumus nepavadītiem bērniem. Šis priekšlikums paredz iecelt aizbildņus, kuri būtu atbildīgi par bērna interešu ievērošanu visos viņa dzīves aspektos, ne tikai bērnu juridiski pārstāvētu. Turpretī priekšlikumi pārskatītai Dublinas regulai un Patvēruma procedūru direktīvai paredz iecelt nevis aizbildni, bet tikai likumīgo pārstāvi.

FRA 7.4. atzinums

ES likumdevējiem jānāk klajā ar saskaņotu aizbildnības sistēmu koncepciju, tajā skaidri paredzot nepavadītu bērnu interešu aizsardzību visos viņu dzīves aspektos.

ES dalībvalstīm jānodrošina, lai bērnu aizsardzības sistēmas un par aizbildnību atbildīgās iestādes aktīvāk iesaistītos patvēruma un migrācijas procedūrās, kuras skar bērnus. Dalībvalstīm jāizstrādā vai jāpastiprina savas aizbildnības sistēmas un jāpiešķir tām nepieciešamie resursi. Tām jānodrošina, ka ir pieejams pietiekams skaits kvalificētu un neatkarīgu aizbildņu, kuri tiek nekavējoties iecelti visiem nepavadītajiem bērniem. Visbeidzot, šā procesa atbalstam dalībvalstis varētu apsvērt iespēju izmantot daudzsološas prakses, kā arī esošos pētījumus un rokasgrāmatas, piemēram, Eiropas Komisijas un FRA kopīgo rokasgrāmatu "Bez vecāku gādības palikušu bērnu aizbildnība".

8. Tiesu iestāžu pieejamība, kā arī noziegumos cietušo tiesības

ES un citi starptautiskie dalībnieki visa gada garumā risināja dažādas problēmas tiesiskuma un taisnīguma jomā. Vairākas ES dalībvalstis nostiprināja noziegumu izdarīšanā aizdomās turēto vai apsūdzēto personu tiesības, transponējot attiecīgos ES sekundāros tiesību aktus, bet ES pieņēma jaunas direktīvas, ieviešot papildu garantijas. Daudzas dalībvalstis arī centās uzlabot Cietušo tiesību direktīvas praktisko piemērošanu nolūkā panākt efektīvas izmaiņas nozieguma upuriem, tostarp atbalsta pakalpojumu kontekstā. Pēdējās trīs ES dalībvalstis – Bulgārija, Čehijas Republika un Latvija – 2016. gadā parakstīja Stambulas konvenciju, uzsverot, ka visas ES dalībvalstis pieņem konvenciju kā tādu, ar ko nosaka Eiropas cilvēktiesību aizsardzības standartus vardarbības pret sievietēm un vardarbības ģimenē jomās. Tajā pašā laikā konvencija turpināja rosināt uz daudzveidīgu likumdošanas iniciatīvu īstenošanu dalībvalstu līmenī.

ES un citi starptautiskie dalībnieki 2016. gadā turpināja risināt aktuālās problēmas tieslietu un jo īpaši tiesiskuma jomā. Tiesiskums ir daļa no visām Līguma par Eiropas Savienību (LES) 2. pantā uzskaitītajām vērtībām un to aizsardzības priekšnosacījums. Norises saistībā ar tiesiskumu un pamattiesībām Polijā pirmo reizi pamudināja Eiropas Komisiju novērtēt situāciju vienā no dalībvalstīm, pamatojoties uz tās tiesiskuma mehānismu. Rezultātā tika sagatavots oficiāls atzinums, kam sekoja ieteikumi attiecībā uz to, kā valstij jārisina norādītās problēmas tiesiskuma jomā. Kad Polijas valdība noraidīja šos ieteikumus, Eiropas Komisija sniedza papildinošus ieteikumus, ņemot vērā nesenās norises Polijā.

FRA 8.1. atzinums

Visiem iesaistītajiem valsts līmeņa dalībniekiem, tostarp valdībām, parlamentiem un tiesu iestādēm, jāpastiprina centieni saglabāt un nostiprināt tiesiskumu. Tiem visiem ir pienākums risināt problēmas tiesiskuma jomā un ir būtiska nozīme tiesiskuma vājināšanās novēršanā. ES un starptautiskie dalībnieki tiek mudināti pastiprināt centienus, lai izstrādātu objektīvus salīdzināmus kritērijus (piemēram, rādītājus) un kontekstuālus novērtējumus. Polijai jāņem vērā Eiropas un starptautisko cilvēktiesību uzraudzības mehānismu ieteikumi, tostarp Komisijas ieteikumi, kas sniegti tiesiskuma mehānisma procedūras ietvaros.

Daudzas dalībvalstis pēc direktīvu transponēšanas termiņu beigām turpināja ierosināt grozījumus tiesību aktos, lai izpildītu Direktīvās 2010/64/ES un 2012/13/ES noteiktās prasības par tiesībām uz mutisko un rakstisko tulkojumu un tiesībām uz informāciju kriminālprocesā. Dalībvalstis pieņēma arī jaunus likumus, lai transponētu Direktīvu 2013/48/ES par tiesībām uz advokāta palīdzību. Tomēr FRA 2016. gadā apkopotie pierādījumi apliecina, ka ES dalībvalstīm vēl ir daudz darba saistībā ar šīm direktīvām, jo īpaši pieņemot politikas pasākumus, piemēram, konkrētus norādījumus un apmācību par aizdomās turēto un apsūdzēto personu tiesību aizsardzību. Nav izmantots arī viss potenciāls zināšanu, labas prakses un pieredzes apmaiņā saistībā ar minētajām trim direktīvām. Šāda informācijas apmaiņa sekmētu tādas ES tiesu sistēmas izveidi, kura darbotos sinerģijā un ievērotu pamattiesības.

FRA 8.2. atzinums

ES dalībvalstīm, cieši sadarbojoties ar Eiropas Komisiju un citām ES struktūrām, jāturpina centieni, lai panāktu, ka procesuālās tiesības kriminālprocesā tiek pienācīgi atspoguļotas valstu tiesību sistēmā un efektīvi īstenotas visā ES. Pasākumi šajā jomā varētu ietvert mērķtiecīgu un praktisku norādījumu un apmācību nodrošināšanu krimināltiesību sistēmā strādājošajiem, tostarp dodot viņiem plašākas saziņas iespējas.

Daudzas dalībvalstis 2016. gadā galvenokārt centās izpildīt Direktīvā par cietušo tiesībām noteiktos pienākumus, piemēram, palīdzēt lielākam cietušo skaitam un palielināt cietušo atbalsta pakalpojumu, tostarp īpaši neaizsargātiem cietušajiem, piemēram, bērniem, paredzēto specializēto pakalpojumu, efektivitāti un finansējumu. Būtiska pozitīva tendence bija vērojama vairāk nekā ceturtajā daļā dalībvalstu, kuras palielināja finansējumu cietušo atbalsta pakalpojumiem, tādējādi paplašinot un pilnveidojot šos pakalpojumus. Neraugoties uz progresu, acīmredzama nepilnība vairākās ES dalībvalstīs ir vispārīgu cietušo atbalsta pakalpojumu trūkums, kas nozīmē, ka ne visiem noziegumos cietušajiem visā Eiropā ir pieejams atbalsts, kas var būt svarīgs viņu tiesību īstenošanai.

FRA 8.3. atzinums

ES dalībvalstīm jānovērš nepilnības vispārīgu cietušo atbalsta pakalpojumu nodrošināšanā. Ir svarīgi nodrošināt un stiprināt noziegumos cietušo iespējas efektīvi īstenot savas tiesības atbilstoši minimālajiem standartiem, kas noteikti Direktīvā par cietušo tiesībām. Tas nozīmē, ka jāpalielina visaptverošu cietušo atbalsta pakalpojumu, kas visiem noziegumos cietušajiem pieejami bez maksas, efektivitāte un finansējums. Atbilstoši direktīvai ES dalībvalstīm jāstiprina arī specializētie pakalpojumi neaizsargātiem cietušajiem, piemēram, bērniem un naida izraisītos noziegumos cietušajiem.

2016. gadā pēdējās trīs ES dalībvalstīs (Bulgārija, Čehijas Republika un Latvija) parakstīja Eiropas Padomes Konvenciju par vardarbības pret sievietēm un vardarbības ģimenē novēršanu un apkarošanu (Stambulas konvenciju). Tikmēr citā dalībvalstī (Polijā) izskanēja paziņojumi par iespējamu atteikšanos no savām konvencijā noteiktajām saistībām. Ja runa ir par Eiropas standartu noteikšanu sieviešu aizsardzībai pret vardarbību, Stambulas konvencija ir svarīgākais atskaites punkts. Konvencijas 52. pants par ārkārtas aizliegumu tuvoties tūlīt pēc vardarbības akta nosaka, ka konvencijas dalībvalstīm ir pienākums nodrošināt, lai kompetentām iestādēm būtu pilnvaras likt vardarbības ģimenē izdarītājam atstāt vardarbības upura dzīvesvietu. Tas atbilst Direktīvai par cietušo tiesībām, kas liek ES dalībvalstīm nodrošināt cietušo aizsardzību pret atkārtotu kļūšanu par noziedzīga nodarījuma upuriem. Tomēr līdz šim tikai aptuveni pusē ES dalībvalstu ir pieņemti tiesību akti, kuros šis nosacījums ir īstenots saskaņā ar Stambulas konvenciju. Turklāt dalībvalstīs, kurās ir attiecīgi tiesību akti, nav novērtēta to efektivitāte.

FRA 8.4. atzinums

Visām ES dalībvalstīm jāapsver iespējas ratificēt un īstenot Eiropas Padomes Konvenciju par vardarbības pret sievietēm un vardarbības ģimenē novēršanu un apkarošanu (Stambulas konvenciju). Atbilstoši Stambulas konvencijas 52. pantam un, lai personām, kas cietušas no vardarbības ģimenē, nodrošinātu tūlītēju un uzticamu aizsardzību pret atkārtotu kļūšanu par noziedzīga nodarījuma upuriem, ES dalībvalstīm jāpieņem un efektīvi jāīsteno tiesisks regulējums, kas dod policijai tiesības likt vardarbības ģimenē izdarītājam atstāt vardarbības upura dzīvesvietu un palikt drošā attālumā no upura. ES dalībvalstīm, kurās ir šādi tiesību akti, jāpārbauda, cik efektīvi tie ir praksē.

9. Konvencijas par personu ar invaliditāti tiesībām īstenošanas gaita

Desmit gadus pēc tam, kad Apvienoto Nāciju Organizācijas (ANO) Ģenerālā Asambleja pieņēma Konvenciju par personu ar invaliditāti tiesībām (CRPD), šī konvencija turpina stimulēt īstenot juridiskas un politiskas pārmaiņas ES un tās dalībvalstīs. Tā kā uzmanība pakāpeniski novirzās no pirmā ar CRPD saistītā reformu viļņa uz panākto konsolidācijas progresu, ieteikumi par lēmuma pārskatīšanas un sūdzību izskatīšanas mehānismiem starptautiskajā, Eiropas un valstu līmenī ir aizvien nozīmīgāki, lai noteiktu pastāvošos trūkumus īstenošanas gaitā. Pārraudzības struktūras, kas izveidotas saskaņā ar konvencijas 33. panta 2. punktu, var būt būtiskie rīki, lai mudinātu ievērot šos noteikumus, jo īpaši tos, kas izriet no CRPD komitejas pārskatiem, bet tām ir vajadzīga neatkarība, resursi un stabils tiesisks pamats, lai savus uzdevumus veiktu efektīvā veidā.

Pēc 2015. gada pārskata par ES progresu, kas sasniegts Apvienoto Nāciju Organizācijas Konvencijas par personu ar invaliditāti tiesībām (CRPD) īstenošanā, ES iestādes, uzsverot Eiropas Savienības apņemšanos pildīt konvencijā noteiktās saistības, veica virkni likumdošanas un politikas pasākumu atbilstoši vairākiem CRPD komitejas ieteikumiem. Komitejas visaptverošajos ieteikumos izklāstīts tiesisko un politikas pasākumu plāns ES kompetences jomās, un tie ir būtiski visām ES iestādēm, aģentūrām un struktūrām.

FRA 9.1. atzinums

ES jārada pozitīvs piemērs, nodrošinot ātru CRPD komitejas ieteikumu ieviešanu turpmākai pilnīgai konvencijas īstenošanai. Šajā nolūkā nepieciešama Eiropas Komisijas kā CRPD īstenošanas kontaktpunkta koordinēta cieša sadarbība starp ES iestādēm, aģentūrām un struktūrām, kā arī ar dalībvalstīm un personu ar invaliditāti organizācijām. Sadarbības noteikumi jānosaka visaptverošā CRPD īstenošanas stratēģijā atbilstoši CRPD komitejas ieteikumiem.

CRPD īstenošanas pasākumi 2016. gadā palīdzēja virzīt tiesību aktu un politikas reformas dažādās jomās, sākot no pieejamības līdz iekļaujošai izglītībai, līdzdalībai politikā un neatkarīgai dzīvei. Tomēr dažas ES un dalībvalstu līmeņa iniciatīvas pilnībā neīsteno uz cilvēktiesībām balstītu pieeju invaliditātei atbilstoši CRPD prasībām vai arī tām trūkst skaidru īstenošanas vadlīniju, kas nepieciešamas iniciatīvu efektivitātei.

FRA 9.2. atzinums

ES un dalībvalstīm jāpastiprina centieni ieviest CRPD standartus tiesiskajā un politiskajā regulējumā, lai nodrošinātu, ka CRPD ieviestā uz tiesībām balstītā pieeja invaliditātei tiek pilnībā atspoguļota tiesību aktos un politikas veidošanā. Tas varētu ietvert tiesību aktu visaptverošu pārskatīšanu, izvērtējot to atbilstību CRPD. Īstenošanas vadlīnijās jānorāda skaidri mērķi un termiņi, kā arī par reformām atbildīgās personas.

ES Strukturālo un investīciju (ESI) fondu projekti, par kuriem panākta vienošanās 2016. gadā, apliecina, ka daudzās jomās iniciatīvām CRPD īstenošanai ES dalībvalstīs varētu noderēt ESI fondu finansējums. *Ex-ante* nosacījumi, kas jāizpilda pirms līdzekļu var tērēt, var palīdzēt nodrošināt, ka šie finanšu līdzekļi sekmē turpmāku CRPD īstenošanu. Tā kā ir uzsākta ESI fondu finansēto projektu ieviešana, valsts līmeņa uzraudzības komitejām būs arvien svarīgāka loma, cenšoties nodrošināt, lai līdzekļi atbilstu CRPD prasībām.

FRA 9.3. atzinums

ES un dalībvalstīm jāveic steidzami pasākumi, lai nodrošinātu to ex-ante nosacījumu piemērošanu, kuri attiecas uz personu ar invaliditāti tiesībām, lai maksimāli izmantotu ESI fondu potenciālu CRPD īstenošanas veicināšanā. Lai pārraudzītu līdzekļus un sasniegtos rezultātus, ES un dalībvalstīm arī jāveic pasākumi, lai nodrošinātu pietiekamu un atbilstošu datu vākšanu par ESI fondu izmantošanu.

FRA 2016. gadā savākie pierādījumi apliecina, cik svarīga loma var būt tiesas un ārpustiesas sūdzību iesniegšanas mehānismiem CRPD īstenošanas trūkumu noteikšanā un konvencijas prasību piemērošanas jomas precizēšanā. Vairākas lietas attiecībā uz diskriminācijas novēršanu darba tirgū norāda uz ANO, ES un valsts līmeņa standartu papildināmību un savstarpējo saistību.

FRA 9.4. atzinums

ES un dalībvalstīm jāveic pasākumi, lai veicinātu attiecīgo tiesas un ārpustiesas sūdzību iesniegšanas mehānismu izpratni par CRPD, lai vairotu šo mehānismu svarīgo nozīmi CRPD īstenošanā. Tas varētu ietvert apmācību moduļu izstrādi un kārtības noteikšanu informācijas apmaiņai par valstu pieredzi un praksi.

Līdz 2016. gada beigām tikai Īrija nebija ratificējusi CRPD, lai gan galvenās reformas, gatavojoties ratifikācijai, ir īstenotas. Turklāt ES un piecas dalībvalstis nav ratificējušas CRPD fakultatīvo protokolu, kas dod iespēju personām iesniegt sūdzības CRPD komitejai, bet komitejai ļauj ierosināt konfidenciālu izmeklēšanu, saņemot "ticamu informāciju, ka kāda dalībvalsts nopietni vai sistemātiski pārkāpj konvencijā noteiktās tiesības" (6. pants).

FRA 9.5. atzinums

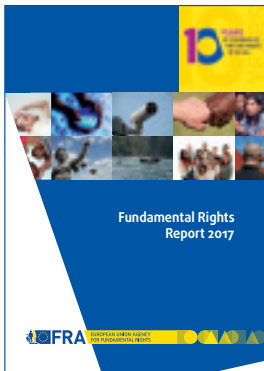
ES dalībvalstīm, kas vēl nav pievienojušās CRPD un/vai tās fakultatīvajam protokolam, jāapsver iespējami drīza to ratifikācijai nepieciešamo pasākumu īstenošana, lai pilnībā un visā ES ratificētu šos dokumentus. ES arī jāapsver steidzamu pasākumu veikšana, lai pieņemtu fakultatīvo protokolu.

Četras no 27 ES dalībvalstīm, kas ir ratificējušas CRPD, līdz 2016. gada beigām nebija izveidojušas vai noteikušas sistēmas, lai veicinātu, aizsargātu un pārraudzītu konvencijas īstenošanu atbilstoši konvencijas 33. panta 2. punktā noteiktajām prasībām. Turklāt FRA pierādījumi liecina, ka dažu esošo sistēmu efektīvu funkcionēšanu apdraud nepietiekami resursi, stingra juridiskā pamata neesamība un sistemātiskas personu ar invaliditāti līdzdalības trūkums, kā arī nepietiekama neatkarība atbilstoši Parīzes principiem par valsts cilvēktiesību iestāžu darbību.

FRA 9.6. atzinums

ES un tās dalībvalstīm jāapsver pietiekamu un stabilu finanšu līdzekļu un cilvēkresursu piešķiršana uzraudzības sistēmām, kas izveidotas saskaņā ar CRPD 33. panta 2. punktu. Tādējādi tās varētu labi pildīt savas funkcijas un nodrošināt efektīvu CRPD īstenošanas uzraudzību. Kā norādīts FRA 2016. gada juridiskajā atzinumā par CRPD 33. panta 2. punktā noteiktajām prasībām ES kontekstā, tām būtu jāapsver iespēja garantēt uzraudzības sistēmu ilgtspējību un neatkarību, nodrošinot stingra juridiska pamata sniegtās priekšrocības to darbā un to sastāvā un darbībā ņemot vērā Parīzes principus attiecībā uz valsts cilvēktiesību iestāžu darbību.

2016. gadā Eiropas Savienība (ES) un tās dalībvalstis dažādos veidos centās stiprināt pamattiesību aizsardzību; tajā pašā laikā daži pasākumi draudēja šo aizsardzību iedragāt. *FRA* "2017. gada ziņojumā par pamattiesībām" ir aplūkotas galvenās tendences pamattiesību aizsardzības jomā ES no 2016. gada janvāra līdz decembrim, kā arī galvenajos virzienos izklāstīti *FRA* atzinumi par tiem. Ziņojumā ir sniegts ieskats par galvenajiem jautājumiem saistībā ar debatēm par pamattiesībām visā ES, norādot gan sasniegumus, gan jomas, kas vēl aizvien rada bažas.

Šā gada galvenā temata sadaļā ir izvērtēti pamattiesību attīstības 10 gadi ES. Pārējās nodaļās apskatīti tādi jautājumi kā Eiropas Savienības Pamattiesību harta un tās piemērošana dalībvalstīs; vienlīdzība un nediskriminācija; rasisms, ksenofobija un ar to saistīta neiecietība; romu integrācija; patvērums un migrācija; informācijas sabiedrība, privātums un datu aizsardzība; bērnu tiesības; tiesas iestāžu pieejamība un Konvencijas par personu ar invaliditāti tiesībām īstenošanas gaita.

Papildinformācija

Nesaīsināts *FRA* "2017. gada ziņojums par pamattiesībām" (*Fundamental Rights Report 2017*) pieejams šeit: <http://fra.europa.eu/en/publication/2017/fundamental-rights-report-2017>

Skatiet arī saistītās *FRA* publikācijas:

- *FRA* (2017), *2017. gada ziņojums par pamattiesībām – FRA atzinumi*, Luksemburga, Publikāciju birojs, <http://fra.europa.eu/en/publication/2017/fundamental-rights-report-2017-fra-opinions> (pieejams visās 24 ES oficiālajās valodās)
- *FRA* (2017), *Between promise and delivery: 10 years of fundamental rights in the EU*, Luksemburga, Publikāciju birojs, <http://fra.europa.eu/en/publication/2017/10-years-fundamental-rights> (pieejams angļu un franču valodā)

Iepriekšējie *FRA* gada ziņojumi par pamattiesību izaicinājumiem un sasniegumiem Eiropas Savienībā konkrētajā gadā pieejami šeit: <http://fra.europa.eu/en/publications-and-resources/publications/annual-reports> (pieejami angļu, franču un vācu valodā).

FRA – EIROPAS SAVIENĪBAS PAMATTIESĪBU AĢENTŪRA

Schwarzenbergplatz 11 – 1040 Vīne – Austrija
Tālrunis: +43 158030-0 – Fakss: +43 158030-699
fra.europa.eu – info@fra.europa.eu
[facebook.com/fundamentalrights](https://www.facebook.com/fundamentalrights)
[linkedin.com/company/eu-fundamental-rights-agency](https://www.linkedin.com/company/eu-fundamental-rights-agency)
twitter.com/EURightsAgency

Publikāciju birojs

© Eiropas Savienības Pamattiesību aģentūra, 2017. gads
Foto: © iStockphoto; Eiropas Komisija; OSCE (Milan Obradovic)

Print: ISBN 978-92-9491-655-6, doi:10.2811/457267
PDF: ISBN 978-92-9491-675-4, doi:10.2811/777234